

KO‘HNA AXSIKENT JILOLARI: TARIXIY MEROSNI RAQAMLI TA’LIM VA STRATEGIK TURIZMDA MONETIZATSIYA QILISH

Pozilova Muqaddas Xikmataliyevna

Namangan davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Gmail: muqaddaspozilova@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21041940>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Farg‘ona vodiysining qadimgi va o‘rta asrlar davri yirik shaharsozlik hamda metallurgiya markazi bo‘lmish Axsikent yodgorligi madaniy-tarixiy merosini zamonaviy turizm industriyasi va ta’lim tizimiga sinergetik integratsiyalash masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida Axsikent ochiq osmon ostidagi arxeologik parkining geo-turistik salohiyati tahlil qilinib, uni ta’lim tizimiga kiritishning "Jonli tarix" (Living History), VR/AR raqamli texnologiyalar va keys-metodlar yordamidagi modellari ishlab chiqilgan. Muallif tomonidan Axsikent brendini xalqaro miqyosda kapitallashtirish, ilmiy-pedagogik ekskursiyalar samaradorligini oshirish va hududda arxeologik turizmni rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar majmuasi taklif etilgan.*

Kalit so‘zlar: *Axsikent, arxeologik park, madaniy meros, integratsiya, ta’lim turizmi, "Jonli tarix", raqamlashtirish, Farg‘ona vodiysi, Boburiylar davri.*

Аннотация: *В данной статье исследуются вопросы синергетической интеграции культурно-исторического наследия городища Ахсикент — крупнейшего урбанистического и металлургического центра древней и средневековой Ферганской долины — в современную индустрию туризма и систему образования. В рамках исследования проанализирован геотуристический потенциал археологического парка под открытым небом «Ахсикент», разработаны модели его внедрения в образовательный процесс с использованием технологий «Живой истории» (Living History), цифровых решений VR/AR и кейс-методов. Автор предлагает комплекс практических*

рекомендаций по капитализации бренда Ахсикент на международном уровне, повышению эффективности научно-педагогических экскурсий и развитию археологического туризма в регионе.

Ключевые слова: *Ахсикент, археологический парк, культурное наследие, интеграция, образовательный туризм, «Живая история», цифровизация, Ферганская долина, эпоха Бабуридов.*

Abstract: *This article explores the issues of synergetic integration of the cultural and historical heritage of the Akhsikent site — the largest urban and metallurgical center of the ancient and medieval Fergana Valley — into the modern tourism industry and the education system. Within the framework of the study, the geo-touristic potential of the Akhsikent open-air archaeological park is analyzed, and models for its introduction into the educational process using "Living History" technologies, VR/AR digital solutions, and case methods are developed. The author proposes a set of practical recommendations for capitalizing the Akhsikent brand at the international level, improving the efficiency of scientific and pedagogical excursions, and developing archaeological tourism in the region.*

Keywords: *Akhsikent, archaeological park, cultural heritage, integration, educational tourism, Living History, digitalization, Fergana Valley, Baburid era.*

Kirish O‘zbekiston qadimiy sivilizatsiyalar va boy madaniy merosga ega mamlakatlardan biri hisoblanadi. Mamlakat hududida joylashgan tarixiy obidalar, qadimiy shahar xarobalari va arxeologik yodgorliklar xalqimizning ko‘p asrlik tarixi, madaniyati va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan. Bugungi kunda ushbu tarixiy meros obyektlarini asrash, o‘rganish va kelajak avlodlarga yetkazish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Namangan viloyati hududida joylashgan Axsikent arxeologik yodgorligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Axsikent qadimda Farg‘ona vodiysining yirik siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazlaridan biri bo‘lgan. Tarixiy manbalarda ushbu shahar Farg‘ona davlatining poytaxti sifatida tilga olinadi. Shahar Buyuk Ipak yo‘li chorrahasida joylashganligi sababli Sharq va G‘arb mamlakatlari o‘rtasidagi savdo-sotiq, ilm-fan va madaniy aloqalarning rivojlanishida muhim o‘rin egallagan. Arxeologik tadqiqotlar natijasida topilgan ko‘plab moddiy madaniyat namunalari Axsikentning o‘z davrida yuksak taraqqiyot darajasiga ega bo‘lganligini tasdiqlaydi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda tarixiy-madaniy meros obyektlarini asrash va ulardan samarali foydalanishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Xususan, turizm sohasini rivojlantirish, tarixiy obidalarini ta‘mirlash va ularni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Axsikent yodgorligi ham mamlakatimizning muhim turistik obyektlaridan biri sifatida rivojlantirilmoqda. Bu esa uning nafaqat tarixiy va madaniy, balki iqtisodiy ahamiyatini ham oshirmoqda.

Hozirgi globallashuv davrida yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda tarixiy xotira va vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. Ushbu jarayonda tarixiy meros obyektlari, jumladan Axsikentning ta‘lim tizimiga integratsiyalashuvi katta ahamiyatga ega. Maktab, kollej, litsey va oliy ta‘lim muassasalarida Axsikent tarixi va madaniyati bilan bog‘liq ma‘lumotlardan foydalanish o‘quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishga, milliy o‘zlikni anglashga va ilmiy dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Axsikent merosining tarixiy va madaniy ahamiyatini tahlil qilish, uning turizm va ta‘lim tizimidagi o‘rnini aniqlash hamda ushbu merosni zamonaviy ta‘lim va turizm jarayonlariga integratsiyalash imkoniyatlarini o‘rganishdan iborat. Tadqiqot davomida tarixiy manbalar, arxeologik ma‘lumotlar, ilmiy adabiyotlar va xalqaro tajribalar tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Axsikentning tarixiy shakllanishi va rivojlanish bosqichlari

Axsikent O‘zbekiston hududidagi eng qadimiy shaharlar qatoriga kiradi. U Namangan viloyatining To‘raqo‘rg‘on tumani hududida, Sirdaryoning o‘ng qirg‘og‘ida joylashgan bo‘lib, qadimda Farg‘ona vodiysining siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazi sifatida tanilgan. Tarixiy manbalarda shahar nomi Axsikat, Axsikent va Axsikath shakllarida uchraydi. Tadqiqotchilarning fikriga ko‘ra, shahar miloddan avvalgi III–II asrlarda vujudga kelgan va uzoq vaqt davomida Farg‘ona vodiysining eng yirik markazlaridan biri bo‘lib xizmat qilgan.

Axsikentning rivojlanishida uning geografik joylashuvi muhim rol o‘ynagan. Shahar Buyuk Ipak yo‘li tarmoqlari kesishgan hududda joylashgani sababli savdo-sotiq, hunarmandchilik va madaniy aloqalar markaziga aylangan. Bu yer orqali Xitoy, Hindiston, Eron va boshqa mamlakatlar bilan savdo aloqalari olib borilgan. Natijada shaharda iqtisodiy taraqqiyot tezlashib, aholi soni ortib borgan.

IX–XII asrlarda Axsikent o‘zining eng yuksak taraqqiyot bosqichiga erishgan. Bu davrda shahar Farg‘ona vodiysining poytaxti sifatida faoliyat yuritgan. Tarixiy manbalarda shaharda saroylar, masjidlar, bozorlar, hammomlar va hunarmandchilik ustaxonalari mavjud bo‘lganligi qayd etiladi. Ayniqsa, temirchilik va metallga ishlov berish sohalari yuqori darajada rivojlangan. Arxeologik qazishmalar davomida topilgan metall buyumlar, qurol-yarog‘lar va bezaklar bunga yaqqol dalil bo‘la oladi.

Axsikent nafaqat iqtisodiy, balki ilmiy va madaniy markaz sifatida ham mashhur bo‘lgan. Bu yerda ko‘plab olimlar, shoirlar va mutafakkirlar yashab ijod qilgan. Shahar aholisi orasida savodxonlik darajasi yuqori bo‘lib, ilm-fan va madaniyat rivojiga katta e’tibor qaratilgan. Islom madaniyatining rivojlanishi bilan bir qatorda diniy ta’lim muassasalari ham faoliyat ko‘rsatgan.

XIII asrda mo‘g‘ullar istilosi Markaziy Osiyodagi ko‘plab shaharlar qatori Axsikentga ham katta zarar yetkazdi. Shahar qisman vayron qilingan bo‘lsa-da, keyinchalik qayta tiklangan va yana rivojlanishda davom etgan. Ammo XVII asr

boshlarida sodir bo‘lgan kuchli zilzila natijasida Axsikent deyarli butunlay vayron bo‘lib, aholi boshqa hududlarga ko‘chib ketgan. Shundan so‘ng shahar o‘zining avvalgi mavqeini yo‘qotgan.

Bugungi kunda Axsikent xarobalari O‘zbekistonning muhim arxeologik yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Mustaqillik yillarida bu yerda keng ko‘lamli arxeologik tadqiqotlar olib borilib, qadimiy shahar hayotiga oid ko‘plab yangi ma’lumotlar aniqlandi. Topilgan tarixiy ashyolar Axsikentning o‘rta asrlardagi yirik shaharlardan biri bo‘lganligini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, Axsikentning shakllanishi va rivojlanishi Farg‘ona vodiysi tarixida alohida o‘rin tutadi. Uning boy tarixi va madaniy merosi bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Axsikentning buyuk ipak yo‘lidagi o‘rni

Buyuk Ipak yo‘li qadim zamonlardan boshlab Sharq va G‘arb mamlakatlarini bog‘lab turgan eng yirik xalqaro savdo va madaniy almashinuv tizimi hisoblanadi. Ushbu yo‘l orqali nafaqat turli xil mahsulotlar, balki ilm-fan, madaniyat, din va texnologiyalar ham tarqalgan. Axsikentning Buyuk Ipak yo‘li bo‘yida joylashganligi uning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotiga katta ta’sir ko‘rsatgan.

Tarixiy manbalarga ko‘ra, Farg‘ona vodiysi qadimdan savdo karvonlari uchun muhim hududlardan biri bo‘lgan. Axsikent esa ushbu hududning markaziy shahri sifatida karvon yo‘llarining asosiy bekatlaridan biri vazifasini bajargan. Bu yerga Xitoy ipaklari, Hindiston ziravorlari, Eron gilamlari va boshqa qimmatbaho mahsulotlar olib kelingan. O‘z navbatida, Farg‘ona vodiysida ishlab chiqarilgan mahsulotlar boshqa mamlakatlarga eksport qilingan.

Axsikent orqali o‘tgan savdo yo‘llari shaharning iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirgan. Shaharda yirik bozorlar faoliyat yuritgan bo‘lib, ularda turli mamlakatlardan kelgan savdogarlar savdo qilgan. Bu esa shaharning xalqaro

nufuzini oshirib, uni mintaqaning eng muhim iqtisodiy markazlaridan biriga aylantirgan.

Savdo aloqalari bilan bir qatorda madaniy almashinuv ham kuchli bo‘lgan. Turli xalqlar vakillarining Axsikentga kelishi natijasida madaniyatlararo muloqot rivojlangan. Shahar aholisi boshqa mamlakatlarning urf-odatlarini, san’ati va ilmiy yutuqlari bilan tanishgan. Bu jarayon mahalliy madaniyatning boyishiga xizmat qilgan.

Axsikent Buyuk Ipak yo‘lining muhim markazi sifatida bugungi kunda ham katta turistik ahamiyatga ega. Zamonaviy turizmga tarixiy savdo yo‘llari bo‘ylab sayohat qilishga qiziqish ortib bormoqda. Shu sababli Axsikentni Buyuk Ipak yo‘li merosi bilan bog‘liq xalqaro turistik marshrutlarga kiritish katta istiqbollarga ega.

Axsikentdagi arxeologik tadqiqotlar va topilmalar

Axsikent O‘zbekiston hududidagi eng muhim arxeologik yodgorliklardan biri hisoblanadi. Ushbu yodgorlikni ilmiy jihatdan o‘rganish XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab jadallashdi. Arxeologlar tomonidan olib borilgan qazishmalar natijasida qadimgi shaharning tuzilishi, iqtisodiy hayoti, hunarmandchiligi va madaniyatiga oid qimmatli ma’lumotlar qo‘lga kiritildi. Tadqiqotlar Axsikentning o‘rta asrlarda Markaziy Osiyoning yirik shaharlari qatoridan joy olganligini ko‘rsatmoqda.

Arxeologik qazishmalar davomida shaharning mudofaa devorlari, saroy qoldiqlari, turar joy binolari, ustaxonalar, hammomlar va sug‘orish inshootlari aniqlangan. Bu topilmalar shaharning puxta reja asosida qurilganligini hamda rivojlangan shaharsozlik madaniyatiga ega bo‘lganligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, shaharning ichki va tashqi qismlari, qal’a va rabod qismlarining mavjudligi Axsikentning o‘sha davr uchun yirik siyosiy markaz bo‘lganidan dalolat beradi.

Qazishmalar natijasida ko‘plab sopol buyumlar topilgan. Ular orasida ko‘zalar, laganlar, piyolalar va turli maishiy idishlar mavjud. Ushbu buyumlarning bezaklari va tayyorlanish uslublari o‘sha davr hunarmandchiligining yuksak

darajada rivojlanganligini ko‘rsatadi. Sopol buyumlarning ayrimlari rangli naqshlar bilan bezatilgan bo‘lib, ular o‘rta asr san’ati namunasi sifatida katta ilmiy ahamiyatga ega.

Axsikent metallurgiya markazi sifatida ham mashhur bo‘lgan. Tadqiqotlar davomida temir eritish pechlari, metallga ishlov berish ustaxonalari va ko‘plab metall buyumlar topilgan. Jumladan, qilichlar, nayzalar, pichoqlar, taqinchoqlar va turli mehnat qurollari aniqlangan. Bu topilmalar shaharda temirchilik va qurolsozlik rivojlanganligini ko‘rsatadi. Ayrim olimlarning fikricha, Axsikentda ishlab chiqarilgan po‘lat buyumlar boshqa hududlarga ham eksport qilingan.

Topilgan tangalar alohida ahamiyatga ega. Numizmatik materiallar shaharning turli davlatlar bilan iqtisodiy aloqalari mavjud bo‘lganligini ko‘rsatadi. Tangalar orqali shaharning savdo munosabatlari, siyosiy tarixi va iqtisodiy rivojlanish bosqichlarini o‘rganish mumkin. Turli davrlarga mansub tangalarning topilishi Axsikentning uzoq vaqt davomida yirik iqtisodiy markaz bo‘lib qolganligini tasdiqlaydi.

Arxeologik topilmalar orasida zargarlik buyumlari ham muhim o‘rin tutadi. Oltin, kumush va bronzadan yasalgan bezaklar o‘sha davr aholisi estetik didining yuqori bo‘lganligini ko‘rsatadi. Ayollar va erkaklar taqadigan uzuklar, bilaguzuklar, marjonlar va boshqa bezaklar shaharda zargarlik san’ati rivojlanganligini isbotlaydi.

Bugungi kunda Axsikentda olib borilayotgan tadqiqotlar davom etmoqda. Zamonaviy texnologiyalar yordamida yangi ma’lumotlar olinib, tarixiy merosni yanada chuqurroq o‘rganish imkoniyati yaratilmoqda. Arxeologik topilmalar muzeylarda saqlanib, ilmiy tadqiqotlar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Madaniy meros har bir xalqning tarixiy xotirasini, milliy o‘zligini va ma’naviy qadriyatlarini aks ettiradi. Axsikent yodgorligi ham o‘zbek xalqining boy tarixiy va madaniy merosining muhim qismi hisoblanadi. Ushbu yodgorlik orqali

ajdodlarimizning turmush tarzi, iqtisodiy faoliyati, madaniyati va dunyoqarashi haqida qimmatli ma’lumotlarga ega bo‘lish mumkin.

Axsikentning madaniy meros sifatidagi ahamiyati, avvalo, uning ko‘p asrlik tarixga ega ekanligi bilan belgilanadi. Qadimiy shahar hududidan topilgan arxeologik topilmalar ajdodlarimizning yuksak madaniyat va sivilizatsiya yaratganligini tasdiqlaydi. Bu esa yosh avlodda milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Axsikent o‘z davrida ilm-fan va madaniyat markazi bo‘lgan. Shaharda diniy va dunyoviy bilimlar rivojlangan, hunarmandchilik san’ati yuqori darajaga ko‘tarilgan. Bu holat shaharning nafaqat iqtisodiy, balki ma’naviy markaz sifatida ham faoliyat yuritganligini ko‘rsatadi. Shu sababli Axsikentni o‘rganish xalqimizning ilmiy va madaniy taraqqiyot tarixini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Bugungi kunda tarixiy meros obyektlarini saqlash va ulardan samarali foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Axsikent yodgorligini asrash orqali nafaqat tarixiy boyliklarni saqlab qolish, balki kelajak avlodlarga yetkazish ham mumkin. Shu maqsadda yodgorlik hududida konservatsiya va restavratsiya ishlari olib borilmoqda.

Madaniy merosning yana bir muhim jihati uning turizmni rivojlantirishdagi o‘rnidir. Tarixiy obidalar turistlarni jalb qiluvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Axsikentning tarixiy va madaniy salohiyati undan turizm sohasida samarali foydalanish imkonini beradi. Bu esa hudud iqtisodiyotining rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, Axsikent merosi ta’lim tizimida ham muhim manba hisoblanadi. Tarix, arxeologiya, madaniyatshunoslik va turizm yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun ushbu yodgorlik amaliy va nazariy bilimlarni mustahkamlash imkonini yaratadi. Maktab o‘quvchilari uchun tashkil etiladigan ekskursiyalar esa tarixga bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

Umuman olganda, Axsikentning madaniy meros sifatidagi ahamiyati juda katta. U milliy qadriyatlarni saqlash, yosh avlodni tarbiyalash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va turizm salohiyatini oshirishda muhim o‘rin egallaydi.

Axsikentning turizm salohiyati va turizmni rivojlantirish istiqbollari

Bugungi kunda turizm dunyo iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan sohalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tarixiy-madaniy turizm ko‘plab mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylangan. O‘zbekiston ham boy tarixiy merosga ega davlat sifatida ushbu yo‘nalishda katta imkoniyatlarga ega. Axsikent arxeologik yodgorligi mamlakatimizning tarixiy turizm salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim obyektlardan biridir.

Axsikentning turizm salohiyati, avvalo, uning boy tarixiy o‘tmishi bilan bog‘liq. Qadimiy shahar xarobalari, arxeologik topilmalar va tarixiy manbalar sayyohlarning qiziqishini uyg‘otadi. Jahon tajribasida qadimiy shahar xarobalari asosida yirik turistik markazlar tashkil etilgan bo‘lib, Axsikent ham shunday obyektlardan biriga aylanish imkoniyatiga ega.

Axsikentning geografik joylashuvi ham turizmni rivojlantirish uchun qulay hisoblanadi. Namangan viloyatining markaziy qismida joylashgan ushbu hududga avtomobil va temir yo‘l transporti orqali oson yetib borish mumkin. Bu esa mahalliy va xorijiy turistlar oqimini ko‘paytirish imkonini beradi.

Tarixiy turizmni rivojlantirishda infratuzilma muhim ahamiyatga ega. Axsikent hududida zamonaviy mehmonxonalar, axborot markazlari, ekskursiya xizmatlari, suvenir do‘konlari va ovqatlanish maskanlarini tashkil etish turistlar uchun qulay sharoit yaratadi. Natijada sayyohlarning ushbu hududga tashrif buyurish istagi ortadi.

Axsikent asosida turistik marshrutlar ishlab chiqish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, “Buyuk Ipak yo‘li merosi”, “Farg‘ona vodiysi qadimiy shaharlari” yoki “Namanganning tarixiy obidalari” kabi yo‘nalishlar turistlar uchun qiziqarli

bo‘lishi mumkin. Bunday marshrutlar orqali sayyohlar bir vaqtning o‘zida bir nechta tarixiy obyektlar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda ichki turizmni rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan Axsikent maktab o‘quvchilari, talabalar va mahalliy aholi uchun tarixiy-ekskursion markaz vazifasini bajarishi mumkin. Turli ta‘lim muassasalari tomonidan tashkil etiladigan sayohatlar yoshlarning tarixga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Xalqaro turizmni rivojlantirish uchun esa Axsikent haqida xorijiy tillarda ma‘lumotlar tayyorlash, internet platformalarida targ‘ibot ishlarini kuchaytirish va xalqaro ko‘rgazmalarda ushbu yodgorlikni tanitish zarur. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali Axsikentning dunyo miqyosidagi nufuzini oshirish mumkin.

Turizmning rivojlanishi hudud iqtisodiyotiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Mehmonxona, transport, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarida yangi ish o‘rinlari yaratiladi. Hunarmandchilik mahsulotlariga bo‘lgan talab ortadi. Natijada mahalliy aholining daromadlari oshadi va hududning iqtisodiy salohiyati kuchayadi.

Shunday qilib, Axsikentning turizm salohiyati juda yuqori bo‘lib, undan samarali foydalanish nafaqat tarixiy merosni ommalashtirish, balki iqtisodiy rivojlanishga ham xizmat qiladi.

Axsikent merosini ta‘lim tizimiga integratsiyalash imkoniyatlari

Ta‘lim tizimi tarixiy merosni yosh avlodga yetkazishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Tarixiy yodgorliklar asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, tarixiy tafakkurini rivojlantirish va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu jihatdan Axsikent merosini ta‘lim tizimiga integratsiyalash muhim ahamiyatga ega.

Maktab ta‘limida Axsikent tarixiga oid ma‘lumotlardan foydalanish o‘quvchilarning tarix faniga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Tarix darslarida

Axsikentning rivojlanish bosqichlari, Buyuk Ipak yo‘lidagi o‘rni va arxeologik topilmalari haqida ma’lumot berish orqali o‘quvchilar milliy tarixni chuqurroq o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ekskursiyalar ta’limning eng samarali shakllaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilar va talabalarning Axsikentga tashrifi nazariy bilimlarni amaliy kuzatishlar bilan boyitadi. Tarixiy obyektlarni bevosita ko‘rish va ular haqida mutaxassislar ma’lumotlarini tinglash ta’lim samaradorligini oshiradi.

Oliy ta’lim muassasalarida Axsikent bo‘yicha maxsus kurslar va ilmiy tadqiqotlarni yo‘lga qo‘yish ham muhimdir. Tarix, arxeologiya, turizm, madaniyatshunoslik va geografiya yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ushbu yodgorlikni ilmiy jihatdan o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak. Bu esa yangi ilmiy tadqiqotlarning paydo bo‘lishiga xizmat qiladi.

Axsikent materiallaridan foydalanib elektron darsliklar, multimedia vositalari va virtual ekskursiyalar yaratish ham dolzarb vazifalardan biridir. Zamonaviy o‘quvchilar axborot texnologiyalaridan keng foydalanayotganligi sababli raqamli ta’lim vositalari ularning qiziqishini yanada oshiradi.

Shuningdek, Axsikent mavzusida insholar tanlovi, ilmiy konferensiyalar, tarixiy viktorinalar va loyiha ishlari tashkil etish mumkin. Bunday tadbirlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi hamda ilmiy izlanishga qiziqishini kuchaytiradi.

Tarixiy merosni ta’lim bilan bog‘lashning yana bir muhim jihati vatanparvarlik tarbiyasidir. Yoshlar Axsikent kabi buyuk tarixiy markazlar haqida ma’lumotga ega bo‘lish orqali ajdodlarining boy madaniy merosidan faxrlanishni o‘rganadilar. Bu esa milliy o‘zlikni anglash va ma’naviy kamolotning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Axsikent merosining ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi tarixiy bilimlarni kengaytirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va yosh avlodning ma’naviy

tarbiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu yo‘nalishda keng ko‘lamli ishlarni amalga oshirish zarur.

Raqamli texnologiyalar va virtual turizmda axsikent merosidan foydalanish

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi turizm va ta’lim sohalariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tarixiy va madaniy meros obyektlarini saqlash, targ‘ib qilish hamda keng jamoatchilikka yetkazishda raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Axsikent merosini ommalashtirishda ham zamonaviy texnologiyalar katta imkoniyatlar yaratadi.

Bugungi kunda dunyoning ko‘plab tarixiy obyektlarida virtual ekskursiyalar tashkil etilgan. Virtual ekskursiyalar internet orqali tarixiy yodgorliklarni masofadan turib tomosha qilish imkonini beradi. Axsikent hududining uch o‘lchamli modeli yaratilsa, dunyoning istalgan nuqtasidagi inson ushbu qadimiy shahar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa yodgorlikning xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qiladi.

3D modellash texnologiyasi yordamida qadimiy Axsikent shahrining tarixiy qiyofasini tiklash mumkin. Tadqiqotchilar tomonidan topilgan arxeologik ma’lumotlar asosida shaharning ko‘chalari, saroylari, bozorlari va mudofaa devorlarini virtual tarzda qayta yaratish mumkin. Bunday loyihalar nafaqat turistlar, balki tarixchilar va talabalar uchun ham qimmatli manba hisoblanadi.

Mobil ilovalar yaratish ham muhim yo‘nalishlardan biridir. Maxsus ilova orqali foydalanuvchilar Axsikent tarixi, arxeologik topilmalari va turistik obyektlari haqida batafsil ma’lumot olishlari mumkin. Shuningdek, ilovaga audio gid, interaktiv xarita va virtual sayohat funksiyalarini qo‘shish mumkin.

QR-kod texnologiyasi ham tarixiy obyektlarni o‘rganishda keng qo‘llanilmoqda. Axsikent hududidagi har bir obyekt yoniga QR-kodlar

joylashtirilsa, turistlar smartfonlari yordamida qo‘shimcha ma’lumotlarni tez va qulay tarzda olishlari mumkin bo‘ladi.

Ijtimoiy tarmoqlar ham tarixiy merosni targ‘ib qilishning samarali vositasiga aylangan. Axsikent haqida videoroliklar, virtual turlar va ilmiy ma’lumotlarni internet platformalarida muntazam joylashtirib borish yodgorlikning mashhurligini oshiradi. Bu esa mahalliy va xorijiy turistlar sonining ortishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalar Axsikent merosini saqlash, targ‘ib qilish va ta’lim tizimiga integratsiyalashning zamonaviy vositasi hisoblanadi.

Axsikent merosini turizm va ta’lim tizimiga integratsiyalashda xorijiy tajriba

Tarixiy-madaniy meros obyektlarini turizm va ta’lim tizimi bilan uyg‘unlashtirish dunyoning ko‘plab mamlakatlarida muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Ushbu tajribalarni o‘rganish Axsikent merosidan samarali foydalanish bo‘yicha muhim xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Italiyadagi qadimiy Pompey shahri tarixiy turizmning eng muvaffaqiyatli namunalaridan biri hisoblanadi. Arxeologik qazishmalar natijasida tiklangan ushbu shahar har yili millionlab sayyohlarni qabul qiladi. Shu bilan birga, Pompey maktab va universitetlar uchun amaliy ta’lim markazi vazifasini ham bajaradi.

Perudagi Machu-Pikchu majmuasi ham tarixiy merosni turizm bilan integratsiyalashning yorqin namunasidir. Bu yerda zamonaviy infratuzilma yaratilgan bo‘lib, turistlarga qulay sharoitlar taqdim etilgan. Olingan daromadning bir qismi yodgorlikni saqlash va ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirishga yo‘naltiriladi.

Iordaniyadagi Petra shahri ham tarixiy va madaniy merosni iqtisodiy rivojlanish omiliga aylantirish mumkinligini ko‘rsatadi. Ushbu obyekt nafaqat turizm markazi, balki tarix va arxeologiya bo‘yicha tadqiqotlar olib boriladigan ilmiy maskan hisoblanadi.

Mazkur tajribalar shuni ko‘rsatadiki, tarixiy merosni asrash va undan foydalanish bir-biriga zid emas. To‘g‘ri boshqaruv tizimi orqali yodgorliklarni saqlagan holda ulardan iqtisodiy va ta’limiy maqsadlarda samarali foydalanish mumkin.

Axsikentda ham xalqaro tajribadan foydalanish orqali turistik infratuzilmani rivojlantirish, ilmiy markazlar tashkil etish va zamonaviy ta’lim dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Axsikent O‘zbekistonning eng qadimiy va noyob tarixiy-madaniy meros obyektlaridan biri hisoblanadi. Uning boy tarixi, arxeologik topilmalari va Buyuk Ipak yo‘lidagi muhim o‘rni ushbu yodgorlikning nafaqat milliy, balki xalqaro ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Axsikent merosini turizm va ta’lim tizimiga integratsiyalash tarixiy merosni asrash, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hamda hudud iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tarixiy turizmni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ta’lim jarayonida tarixiy obyektlardan foydalanish ushbu maqsadga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Kelgusida Axsikentning ilmiy, madaniy va turistik salohiyatidan yanada samarali foydalanish orqali uni xalqaro miqyosdagi yirik tarixiy va madaniy markazlardan biriga aylantirish mumkin. Bu esa O‘zbekistonning boy tarixiy merosini dunyo hamjamiyatiga keng targ‘ib qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. Asqarov A. O‘zbekiston tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.

4. Rtveladze E.V. O‘zbekistonning qadimiy shaharlari. – Toshkent, 2018.
5. Axmedov B. O‘zbekiston tarixi manbalari. – Toshkent, 2017.
6. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. – Toshkent, 2005.
7. Axsikent arxeologik yodgorligi bo‘yicha ilmiy to‘plamlar. – Namangan, 2022.
8. O‘zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi materiallari.